



Центр «Нова Європа»
Київ

Дискусійна записка

<http://neweurope.org.ua/>
info@neweurope.org.ua

<https://www.facebook.com/NECUkraine/>
https://twitter.com/NEC_Ukraine
https://t.me/n_e_c

Центр «Нова Європа», 2019



МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

ЯК ПРОТИДІЯТИ РОСІЙСЬКОМУ ВПЛИВУ В ЄВРОПІ: КЕЙС ІТАЛІЇ¹

Катерина Зарембо

1. ЯКІ ЦІЛІ СТАВИТЬ РОСІЯ

Італія – традиційно один із «найлегших» партнерів для Росії серед держав-членів Європейського Союзу. Партнерство і взаєморозуміння між Росією та Італією сягає початку ХХ століття, коли Італія і ще царська Росія підписали Раконджіанську угоду, що мала на меті попередження однополярного домінування у Європі. Під час Другої світової війни Сталін та Муссоліні домовилися про визнання взаємних сфер впливу: для Італії – Середземномор'я, для СРСР – Центрально-Східна Європа². У поствоєнний період

Публікація видана в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Думки та позиції викладені у цій публікації є позицією автора та не обов'язково відображають позицію Посольства Швеції в Україні, Міжнародного фонду «Відродження» та Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE).

¹ Дискусійна записка була підготовлена в рамках проекту Центру «Нова Європа» «Атрофія трофеїв. Як Україна може скористатися вразливими сторонами російської політики у ЄС?». Авторка висловлює вдячність Надзвичайному та Повноважному Послу України в Італії Євгену Перелигину, Наталі Точчі, Ноні Міхелідзе, Ріккардо Алькаро, Марко ді Ліддо, Оксані Пахльовській, а також співрозмовникам, які побажали зберегти анонімність, за сприяння у підготовці цієї дискусійної записки. Авторка також висловлює вдячність Міжнародному фонду «Відродження» та особисто Софії Голоті за організацію її стажування в Інституті міжнародних справ (м. Рим) 25 червня – 6 липня 2018 року. Стажування та підготовка записки відбулися в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні. Думки та позиції, викладені у цій публікації, є винятково позицією авторки.

² Rosato, A. "A marriage of convenience? The future of Italy–Russia relations." July 15, 2016. Accessed July 17, 2018. https://www.ecfr.eu/article/commentary_a_marriage_of_convenience_the_future_of_italyruussia_relations



італійська Компартия, найбільша у Європі, мала з ЄСРП щільні зв'язки та сприяла розвитку в Італії антиамериканізму.

«Розуміння Росії», разом із міцними економічними зв'язками – Росія входить до топ-15 торговельних партнерів Італії – збереглося в Італії до сьогодні. Італія також готова долучати Росію і до спільних безпекових ініціатив, оскільки не сприймає Росію як загрозу – саме з подачі Італії у Римі 2002 року була створена Рада Росія-НАТО. Італійські політики практично з усіх партій широко вважають, що санкції проти Росії, запроваджені ЄС, є несправедливим та неефективним інструментом проти дружньої країни. В урядовій угоді чинного уряду записано, вперше в історії країни-члена ЄС з часу запровадження санкцій, що санкції з Росії потрібно зняти. Важливо підкреслити також, що нинішній італійський уряд бачить у Росії загалом та в особі Владіміра Путіна, зокрема, союзника у протистоянні з ЄС. Уряд «Ліги» та «Руху 5 зірок» не протидіє Росії – багато в чому він діє *разом* із нею.

Вочевидь, Росія не може не використовувати таку ситуацію у власних інтересах. Цілі, які вона ставить перед собою, у відносинах з Італією полягають у наступному:

- загальна дестабілізація Європейського Союзу та, зокрема, руйнування єдності ЄС у питанні санкцій з їхнім подальшим скасуванням;
- наявність партнера серед держав-членів НАТО і вплив на Альянс;
- міжнародна легітимізація. Італійські політики, на кшталт Сальвіні, ді Майо та Берлусконі, відвідуючи Крим, закликаючи до зняття санкцій та виступаючи за повернення Росії до складу «Сімки» без відновлення територіальної цілісності та

суверенітету України, створюють прецедент для інших країн, а також посиляють сигнал як російським елітам, так і населенню, що вони мають підтримку у світі.

2. ЯКІ ІНСТРУМЕНТИ ВИКОРИСТОВУЄ РОСІЯ?

ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

Ключовий інструмент впливу Росії на Італію – енергетика та економічні зв'язки. Росія не просто постачає в Італію 20% усієї нафти та 45% від усього споживання газу³, вона також входить у топ-13 імпортерів італійських товарів. У 2016 році, наприклад, Росія та Італія підписали угоди на понад 1 млрд євро, при цьому ключова співпраця полягала у сферах енергетики (угода між російським «Новатеком» й італійською «Saipem» щодо співпраці навколо скрапленого газу, а також угода між «Роснефть» та «Eni»), кораблебудування та аеротехніки (продаж 30 гелікоптерів «30 AgustaWestland 189»)⁴. У 2017 році найбільший банк Італії «Intesa Sanpaolo» підписав угоду з «Independent Petroleum Company», російською компанією, яка займається нафтовидобуванням і є об'єктом санкцій з боку США, щодо фандрейзінгу на новий видобувний проект. Представник банку в інтерв'ю «Financial Times» заявив, що рішення стосувалося не

³ School Energy&Environment. "Natural gas in Italy." Accessed July 21, 2018. <http://www.eniscuola.net/en/argomento/natural-gas1/extraction-and-distribution1/natural-gas-in-italy/>

⁴ Mikhelidze, N. "Italy and Eastern Europe: A Dossier Subordinated to the Rome-Moscow Axis?" Open Society Georgia Foundation. Tbilisi. 2017. P. 3.



фінансування чи сприяння реалізації проекту, а оцінки того, наскільки проект відповідає міжнародному праву та регуляціям⁵. У 2018 році під час візиту прем'єр-міністра Джузеппе Конте до Москви італійський та російський бізнес уклали ще тринадцять контрактів загальною вартістю близько 1,5 мільярди євро, один із яких, з також підсанкційною компанією «Роснефть», стосується виробництва систем захисту від високого тиску у газових та нафтових трубах⁶. Якщо врахувати, що санкції ЄС забороняють доступ Росії до певних послуг та чутливих технологій, які можуть бути використані для видобутку нафти, а також товарів подвійного призначення, стає зрозуміло, що італійські компанії тлумачать ці заборони досить вільно. Отже, економічна (прибуткова) частина відносин є тією складовою, яка передусім визначає лояльність Італії до Росії.

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ТА ФЕЙКИ

Дезінформація не є ані винятковим для Італії феноменом, ані пов'язаним суто із Росією у самій Італії, скоріше навпаки. В італійській мові навіть існує спеціальний термін на позначення фейків – «bufale». На тлі того, що в Італії про Україну відомо критично мало, а проросійське бізнес-лобі поширює переконливі для італійського вуха твердження на кшталт шкоди санкцій для італійської економіки, викривлена інформація

про Україну в італійських ЗМІ є нормою. Насправді ж частка забороненого Росією імпорту становить усього до 1% італійського експорту сільгосппродукції, якщо порівнювати з цифрами 2013 року. Окрім того, експорт сільгосппродукції з Італії в інші країни постійно зростає з 2013 року й у 2017 році сягнув рекордної позначки у 41 мільярд євро. При цьому частка Росії у ньому 2013 року становила усього 2%, а частка продукції під ембарго відносно усього експорту до Росії становить усього 1,7%!⁷

Серед провідних італійських видань тільки «La Stampa» публікує більш-менш виважені матеріали про Україну. Щодо «Sputnik» та «RT», то вони в цілому користуються довірою в Італії. Російські псевдо-ЗМІ, а також тролі та боти загалом спрямовують свої меседжі не стільки проти України (яка загалом дуже мало присутня в італійському медіа-просторі), скільки проти демократичних італійських політиків. Так, іспанська газета «El País» з'ясувала, що «Sputnik» та «RT» мали певний вплив на поширення антиміграційного дискурсу напередодні виборів. «El País» опрацювала понад 1 млн постів із 98 тис. акаунтів у соціальних мережах і з'ясувала, що 90% контенту, який поширює «Sputnik» та «RT», походить від антиміграційних активістів та громадських організацій⁸. Хоча антимігрантські настрої мають широке

⁵ *Financial Times*. "The ties that bind Italy and Russia." Accessed July 21, 2018. <https://www.ft.com/content/ffbe03c0-b976-11e7-8c12-5661783e5589>

⁶ *La Stampa*. Conte da Putin: "Sanzioni da superare". Firmati 13 accordi commerciali Italia-Russia." October 24, 2018. Accessed August 5, 2018. <https://www.lastampa.it/2018/10/24/esteri/putin-riceve-conte-litalia-partner-economico-importante-della-russia-wZ7LvVSGdAoTrFjD007KbM/pagina.html>

⁷ Дані Євростату. Більше читайте у дослідженні: Центр «Нова Європа». «Хто перший: Які країни наважаться порушити єдність Європейського Союзу щодо санкцій проти Росії?». 5.12.2018. Дата останнього перегляду 5.08.2018. <http://neweurope.org.ua/analytics/hto-pershij-yaki-krayiny-navazhatsya-porushyty-yednist-yevropejskogo-soyuzu-shhodo-sanktsij-proti-rosiyi/>

⁸ *El País*. "How Russian networks worked to boost the far right in Italy." March 1, 2018. Accessed August 10, 2018. https://elpais.com/elpais/2018/03/01/inenglish/1519922107_909331.html

коріння, можна стверджувати, що російські канали медійного впливу зробили внесок у радикалізацію антиміграційного дискурсу всередині Італії, що своєю чергою працювало на користь «Ліги Півночі» та її лідера Маттео Сальвіні, відомого своїми ультра-правими поглядами щодо міграції. Подібним чином «RT» представили демонстрації, які відбувалися на підтримку кампанії «так» напередодні конституційного референдуму у грудні 2016 року, як антиурядові протести, а ці фейки швидко поширилися у соцмережах та дотичних до «Руху 5 зірок» сайтах⁹.

Італійський Твіттер є особливо важливим інструментом російського впливу в Італії. Як зазначає у своїй книжці колишній радник з питань безпеки президента США Барака Обами, Маттео Ренці, ще коли був прем'єром Італії, попереджав його про російське втручання через твіттер-атаки перед референдумом в Італії¹⁰. Видання «La Stampa» опублікувало власний матеріал щодо декількох акаунтів, після чого частину з них було видалено, а італійський суд відкрив провадження на підставі журналістського розслідування¹¹.

Іншим прикладом є твіттер-атаки, здійснені у ніч з 27 на 28 травня 2018 року проти президента Італії Серджіо Маттарелли (із закликами до відставки), коли той відмовився призначити на посаду міністра економіки

євроскептика та одіозного політика Паоло Савону. У серпні 2018 року американський інформаційний сайт Fivethirtyeight.com опублікував дев'ять файлів Excel, що містять близько 3 мільйонів твіттер-профілів, що їх спеціальний прокурор США Роберт Мюллер підозрює у приналежності до прокремлівської організації «Internet Research Agency» (IRA) (ця організація звинувачується у тому, що вона керувала складною онлайн-кампанією втручання у вибори в США із використанням Twitter). З'ясувалося, що близько 16 тисяч із цих профілів є італійськими, і вони були активними як під час кампанії проти Маттарелли, так і раніше, з критикою та погрозами на адресу політиків «Демократичної партії» в Італії, похвалою Росії тощо. Видання «Corriere della Sera» опублікувало статтю із досить гострими антиросійськими формулюваннями («Росія намагається інфільтрувати у нашу країну свою власну пропаганду на користь популістських партій, сувереністів та антиєвропеїстів»¹²). Нині опозиційна Демократична партія наполягає на розслідуванні щодо російського втручання у процес формування уряду. Поки що ці ознаки прямого чи опосередкованого втручання Росії у перебіг політичних кампаній в Італії не стали тривожним дзвінком ані для італійського суспільства, ані для правлячої коаліції, яка сама не гребує фейками та якій російський інформаційний вплив, по суті, допоміг прийти до влади. І «Ліга», і «Рух 5 зірок» самі послуговуються матеріалами «Sputnik» та «RT», використовуючи пропаганду як політичний засіб.

⁹ Atlantic Council. "The Kremlin's Trojan Horses 2." November 2017. Accessed August 10, 2018. P. 18. http://www.atlanticcouncil.org/images/The_Kremlins_Trojan_Horses_2_web_1121.pdf

¹⁰ Mastrilli, P. "Renzisveloa Obama le interferenze della Russia nella politica italiana". La Stampa. July 10, 2018. Accessed August 12, 2018. <https://www.lastampa.it/2018/07/10/esteri/renzi-svel-a-obama-le-interferenze-della-russia-nella-politica-italiana-klcGiZlkRezqQKOct6tTP/premium.html>

¹¹ Там само.

¹² Fubunu, F. "Le manovre dei russi sul web e l'attacco coordinato a Mattarella. In 400 per l'attacco sull'impeachment." Corriere Della Sera. August 2, 2018. Accessed August 12, 2018. https://www.corriere.it/politica/18_agosto_03/manovre-russi-web-c6e7d71e-9699-11e8-8193-b4632fd4d653.shtml



КУЛЬТУРНА ТА НАУКОВА СПІВПРАЦЯ

По всій Італії діє ціла мережа російських культурних центрів та осередків при університетах («Россотрудничество» у Римі, осередки «Русского мира» в університетах Мілана, Пізи, Неаполя і Верони тощо), які просувають російську культуру і російський наратив щодо історії і сучасності Східної Європи в Італії. Важливо також, що Росія інвестує значні кошти у просування російських студій в Італії, через що саме русистика, у порівнянні з іншими славістичними дисциплінами, є вигідною для наукової кар'єри¹³. До мережі місцевих спікерів, готових просувати російську точку зору в італійському дискурсі, належать Ніколай Лінін, натуралізований російський письменник з Придністров'я, кремлінолог Джульєтто К'єза та інші. Більше того, Росії навіть не завжди потрібно вкладати кошти, щоб виховувати лояльних до себе фахівців. Промовистим прикладом є вищий навчальний заклад «Італійське товариство міжнародної співпраці» (SIOI), «дипломатична академія» Італії, яка готує фахівців з цілої низки дисциплін у сфері міжнародних відносин. Заклад очолює Франко Фраттіні, нині спецпредставник ОБСЄ з придністровського врегулювання, відомий своїми проросійськими поглядами. Звичайно, це не означає, що його позиція є також позицією SIOI, але його дії та риторика є як мінімум прикладом для майбутніх італійських дипломатів.

Особливим випадком промоції російського наративу є відкриття «представництв» самопроголошених «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» у Мессіні 2018 року та у Туріні 2016 року відповідно. Попри звернення як небайдужих італійських громадян, які підтримують Україну, так і Посольства України до центральної влади та правоохоронних органів Італії, формально підстав для закриття цих організацій немає. Їхня заявлена мета не суперечить італійському законодавству, вони створені італійськими громадянами (один з яких, Мауріціо Марроне, є членом ультраправої італійської партії «Брати Італії», прихильної до «Ліги») як громадські організації.

ДОВГОТЕРМІНОВІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ З ІТАЛІЙСЬКИМИ ПОЛІТИКАМИ

Тоді як давня та особиста дружба між Сильвіо Берлусконі та Владіміром Путіним ні для кого не є секретом, історія зв'язків із новими партіями «Ліга Півночі» та «Рухом 5 зірок» не така відома. Росія почала працювати на цим, ще коли обидві партії були відносно маргінальними. Зближення з ними розпочалося 2013 року та було особливо успішним з «Лігою». Представники цієї партії, з-поміж іншого, відвідували Крим, а 2017 року «Ліга Півночі» підписала договір про співпрацю з «Єдиною Росією». Співпраця із «Рухом 5 зірок» поки що не дала подібного результату, її представники наразі займають обережну позицію: вони підтримали пункт про скасування санкцій проти Росії в урядовій угоді, однак у приватних розмовах підкреслюють, що євроатлантична вісь є для них пріоритетом. Важливо, однак, підкреслити, що до 2013 року «Рух 5 зірок» мав критичну риторичну щодо Росії, а злам відбувся після наполегливих

¹³ Зарембо, К. «Оксана Пахльовська: В Італії практично немає лідерів громадської думки, які б адекватно розповідали українську story». Главком. 1.01.2016. Дата останнього перегляду 20.08.2018. <https://glavcom.ua/interviews/oksana-pahlovska-v-italiji-val-antiukrajinskoji-literaturi-jiji-leytmotiv-kijivska-hunta-vchinila-genocid-385760.html>

зусиль схилити партію до співпраці з боку РФ. Усі ключові спікери «5 зірок» (Луїджі ді Майо, Манліо ді Стефано, Алессандро ді Баттіста) часто говорять, що не є ані проросійськими, ані проамериканськими, а тільки проіталійськими¹⁴.

3. ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ: КРАЩІ ПРАКТИКИ ТА СЛАБКІ МІСЦЯ

3.1. НАЙКРАЩІ ПРАКТИКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ПІДРИВНІЙ ПОЛІТИЦІ РОСІЇ В ІТАЛІЇ

Прикладів протидії підривної політиці РФ в Італії небагато, а ті, що є, стосуються здебільшого перемог за часів попереднього італійського уряду. Існує, утім, декілька успішних кейсів, на які варто звернути увагу.

КЕЙС 1. АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ПОЛІТИКИ «РУХУ 5 ЗІРОК»

Ситуація щодо «Руху 5 зірок» є дещо більш обнадійливою – через кон'юнктурність та опортуністичність цієї сили. Навіть попри реверанси у бік Росії «5 зірок» поки що не сформували свою зовнішньополітичну програму: не в останню чергу тому, що членам цієї сили бракує політичного та зовнішньополітичного досвіду, не кажучи вже про знання про регіон. Через це вони є легкими мішенями для російського нарративу, але й поки що відкриті до альтернативних позицій. Так, депутатка італійського парламенту від «Руху 5 зірок»

Марта Гранде на засіданні парламенту 2014 року розповідала про «фільтраційні табори», які українське керівництво побудувало для російськомовного населення, та демонструвала фото із нібито свідченнями канібалізму з боку українських солдат. Як виявилось, фото походило з російського фантастичного фільму «Ми з майбутнього», знятого у 2008 році. Водночас після публічної дискусії з Послом України в Італії Євгеном Перелигіним на шпальтах італійських ЗМІ та в ході багатосторонніх форумів Марта Гранде визнала помилковість використання неперевіреного фотофактажу. Після нещодавніх виборів Марта Гранде очолила Комітет у закордонних справах Палати депутатів Італії. Враховуючи, що її заступник у Комітеті Паоло Грімольді – засновник міжпарламентської групи попереднього скликання «Друзі Путіна», до якої належить також і голова Комітету у закордонних справах у Сенаті, представники «Руху 5 зірок» видаються чи не найадекватнішими співрозмовниками у лавах поточної правлячої сили.

Важливо також, що анонсований візит до Криму депутатів «5 зірок» був «відкладений» і дотепер не відбувся. Це сталося внаслідок, з-поміж іншого, зусиль українського посольства, яке знайшло переконливі аргументи для «5 зірок» (зокрема про те, що «миротворчих» візитів потребує не Крим, а Донбас; що така поїздка є шкідливою для міжнародного іміджу; окрім того, «5 зірок» нині перебуває у пошуках своєї міжнародної ніші, а ніша «друзів Путіна» в Італії вже зайнята Берлусконі та Сальвіні).

¹⁴ Il Foglio. "Non siamo mai stati filorussi parla Manlio." November 15, 2017. Accessed August 13, 2018. <https://www.ilfoglio.it/politica/2017/11/15/news/non-siamo-mai-stati-filorussi-parla-manlio-di-stefano-163451/>



КЕЙС 2. ПРИПИНЕННЯ РОБОТИ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЯКА ЗАЙМАЛАСЯ ВЕРБУВАННЯМ ІТАЛІЙЦІВ НА ДОНБАС

Італійські карабінери розкрили організацію, яка займалася вербуванням та відправленням італійців на Донбас як бійців незаконних збройних формувань. Справу щодо незаконної участі італійців у бойових діях на Донбасі відкрила прокуратура міста Генуя, а довести її до кінця вдалося завдяки інформації українського посольства. У середині квітня дипломати повідомили про близько тридцять італійців, які, за даними італійської держави, воювали на Донбасі. За результатами журналістського розслідування BuzzFeed News, з обвинуваченими був пов'язаний голова асоціації «Ломбардія – Росія» Джанлука Савоїні, близький радник Сальвіні. Успішним прикладом у цьому випадку є співпраця між українськими та італійськими правоохоронними органами.

3.2. ВРАЗЛИВОСТІ У ІНСТРУМЕНТАХ РОСІЇ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ВИКОРИСТАНІ УКРАЇНОЮ ТА ЇЇ ПАРТНЕРАМИ ДЛЯ ЇХНЬОЇ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Знайти вразливості та слабкі місця політики РФ в Італії дуже важко. Навіть затяті євроатлантисти серед італійських політиків та експертів ставляться до Москви скоріше прихильно або дуже прихильно, і їм тим більше не йдеться про її нейтралізацію. Жодна політична сила в Італії не бачить у Росії ворога. Існують, однак, деякі «вікна можливостей» у сучасній італійській кон'юктурі, які можуть спрацювати на користь України.

ЄВРОАТЛАНТИЧНА СПІЛЬНОТА ЯК «ЯКІР» ІТАЛІЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Традиційно зовнішня політика Італії ґрунтувалася на трьох китах: європейська інтеграція, євроатлантична інтеграція та

політика щодо Середземноморського регіону. Відповідно, Росія була для Італії важливим, але все ж таки не першочерговим партнером, а європейська єдність, навіть попри певні незручності для Італії, була пріоритетнішою за поступки Росії. Так, за попереднього парламенту зняття санкцій проти Росії 11 разів ставилося на голосування і жодного разу не набрало достатньо голосів.

За нинішнього оновленого парламенту та євроскептичного уряду «Ліги» чимало італійських спостерігачів почали сумніватися в тому, чи збереже Італія проєвропейський та євроатлантичний курс. Враховуючи поширену думку в Італії про те, що ЄС покинув Італію сам на сам у розв'язанні міграційної кризи та несе відповідальність за багаторічну економічну рецесію, підтримка санкцій проти Росії виглядає з Італії як іще один випадок, де Італія під тиском Брюсселя і Берліна має жертвувати власними інтересами і нічого не отримувати натомість. Однак деякі ознаки свідчать на користь обережного оптимізму. Так, першим послом, якого відвідав Сальвіні після виборів, був посол Сполучених Штатів. Щодо ді Майо, то США були першою країною, куди він полетів під час передвиборчої кампанії, і під час візиту намагався відбити закиди щодо проросійських симпатій власної політичної сили.

На сьогодні практично в кожній політичній силі в Італії є певні атрибути, які можуть спрацювати або можуть бути використані на благо для України.

ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ ІТАЛІЙСЬКОГО ІНТЕРЕСУ ЩОДО РОСІЇ

Безумовно, через інституційні зв'язки і тверду позицію щодо Росії «Ліга» на сьогодні є найскладнішим партнером для переговорів.



Однак із передвиборчих обіцянок: вирішити проблему мігрантів, покращити економічну ситуацію в Італії та реформувати єврозону і зняти з Росії санкції – третє питання усе ж є останнім пріоритетом як для виборців, так і для Сальвіні та його команди. Ба більше, Сальвіні та ді Майо розділили між собою портфелі відповідно до пунктів своєї програми: Сальвіні обрав для себе посаду віце-прем'єра – міністра внутрішніх справ, щоб опікуватися міграційними питаннями, а ді Майо посів місце міністра праці та економічного розвитку. Таким чином, портфель міністра зовнішніх справ залишився без безпосередньої опіки з боку одного чи іншого лідера коаліції. Це не означає, що Сальвіні не має впливу на міністра закордонних справ Моаверо Міланезе, але це відображає пріоритетність сфер впливу для лідерів коаліції.

Окрім того, варто відзначити, що український інформаційний простір створює враження перебування Росії у центрі уваги Італії, тоді як це не зовсім відповідає дійсності. Попри щільні партнерські стосунки між Італією та Росією, у фокусі італійського уряду є не Росія, а протистояння із Брюсселем, а з географічних регіонів – Балкани та Північна Африка. Навіть італійські аналітики визначають, що їхні матеріали із таким географічним фокусом користуються набагато більшим попитом, ніж дослідження щодо Росії.

АЛЬТЕРНАТИВА ПОПУЛІСТАМ У МАЙБУТНЬОМУ

Щодо найбільш ідеологічно близької до України Демократичної партії, то нині вона перебуває у стані трансформації та пошуку себе. Після виборів та формування уряду в Італії практично немає опозиції. Як зазначають самі представники Демпартії, вони «не звикли» бути

в опозиції, перебуваючи при владі з 2013 року¹⁵. Наразі у Демпартії немає жодної стратегії та альтернативи, які вони могли б запропонувати виборцям, як і розуміння, як працювати з новим урядом, де опинилося багато незнайомих для них самих обличч¹⁶. Утім, із цією партією, безумовно, потрібно підтримувати зв'язки як з точки зору стратегічних відносин із політичним класом в Італії, так і через те, що окремі члени Демократичної партії після відкритої підтримки «Ліги» з боку Росії почуваються більш скептично налаштованими, навіть більш антагоністичними щодо Росії, ніж дотепер, а тривожні сигнали, які походять з України щодо російської загрози, вже не здаються їм такими перебільшеними¹⁷. Партнерами України в італійському парламенті, зокрема, можна назвати депутатку нижньої палати Лію Квартапелле (Lia Quartapelle) та сенатора Алессандро Алф'єрі (Alessandro Alfieri). Також важливо пам'ятати, що в ліберальних та освічених італійських колах існує опозиція Сальвіні, а також провідні італійські ЗМІ – «La Stampa», «La Repubblica», «Il Corriere della Sera» публікують критичні до італійського уряду статті.

ХИТКІСТЬ КОАЛІЦІЇ – УЯВНА СЛАБКІСТЬ

Нині, коли в Італії практично немає опозиції до чинного уряду, в італійському дискурсі лунають попередження про те, що опозиція може бути всередині коаліції. Це натяк на можливий провал коаліції як у тому разі, якщо коаліційні партнери Сальвіні та ді Майо матимуть занадто

¹⁵ Інтерв'ю із сенатором від Демократичної партії. Рим. 03.07.2018.

¹⁶ Інтерв'ю із депутатом від Демократичної партії. Рим. 05.07.2018.

¹⁷ Mastrilli, P. "Renzi svela a Obama le interferenze della Russia nella politica italiana." *La Stampa*. July 10, 2018. Accessed August 12, 2018. <https://www.lastampa.it/2018/07/10/esteri/renzi-svela-a-obama-le-interferenze-della-russia-nella-politica-italiana-klcGiZzkRezqQKOct6tTP/premium.html>



багато розбіжностей щодо курсу країни або якщо Сальвіні зруйнує коаліцію після виборів до Європарламенту¹⁸. Однак сприймати цей уряд несерйозно не варто, зокрема, через те, що сукупно він має близько 60% громадської підтримки, а підтримка самого Сальвіні зросла на 10% після виборів 4 березня¹⁹. Таким чином, навіть за умови провалу поточного уряду дострокові вибори можуть хіба що закріпити позиції «Ліги». Сам Сальвіні стверджує, що прийшов правити 30 років²⁰. Підтримка популістів може послабитися тільки за однієї умови: якщо їм не вдасться виконати передвиборчі обіцянки. Такий сценарій особливо вірогідний щодо покращення економічної ситуації в Італії – тоді як ді Майо обіцяє зменшити безробіття та ввести дохід від громадянства, важко зменшити колосальний зовнішній борг Італії через додаткові витрати, а не заходи економії.

ІТАЛІЙСЬКА СИСТЕМА ПРАВОСУДДЯ ТА ПРАВООХОРОННА СИСТЕМА

Попри правий крен партії «Ліга», Італія ще не перетворилася з демократії на диктатуру, а система стримувань та противаг досі працює, зокрема, проти членів уряду, якщо вони порушують закон. Так, наприклад, сицилійська прокуратура розпочала розслідування проти віце-прем'єра за зловживання ним владою

та незаконне утримання людей після того, як Сальвіні тиждень не дозволяв нелегальним мігрантам – урятованим у морі пасажирам рятувального судна – вийти на берег. Інший судовий скандал стосувався вимоги до «Ліги» повернути до державного бюджету 49 мільйонів євро, які партія отримала й використала не за призначенням у 2008–2010 роках. Прокуратура Генуї зобов'язала «Лігу» виплачувати в державний бюджет 600 тисяч євро щорічно до повного відшкодування. Важливо пам'ятати про це у випадку, якщо Україна матиме докази щодо порушення закону з боку італійських громадян, зокрема інспірованих Кремлем.

ПРОТИСТОЯННЯ З НІМЕЧЧИНОЮ ЩОДО «ПІВНІЧНОГО ПОТОКУ-2»

Як відомо, Італія мала категорично негативну позицію щодо «Північного потоку-2», який віддалить фізичне «плече» до джерела поставок від Італії і таким чином здорожчить газ для італійського споживача і залишить Італію у стратегічно не вигідному становищі. Утім, тут ідеться не про протидію російському впливу, а про протидію німецькому, тобто конкуренцію двох великих європейських економік. Варто згадати також, що Італія цілком підтримувала «Газпром» у будівництві «Південного» і «Турецького потоку», а у 2017 році «Газпром» та «Ені» підписали меморандум щодо співпраці у втіленні проекту південного газопроводу. На сьогодні на італійському порядку денному вже не стоїть протидія «Північному потоку-2», а якби й стояла, то була б третім яблуком розбрату між Італією та Берліном (два інші – питання перерозподілу мігрантів та реформа єврозони). Італійські експерти припускають, що таке італійське мовчання може бути викликане саме партнерством з Росією. Хоча за логікою соціально орієнтованої коаліційної угоди та італійсько-німецького протистояння італійські урядовці мали би за кожної нагоди говорити про те, яким шкідливим буде

¹⁸ Malaguti, A. "Di Maio: "L'Europa con noi deve cambiare voglio fisco e welfare uguali per tutti." July 5, 2018. <http://www.lastampa.it/2018/07/05/italia/di-maio-leuropa-con-noi-deve-cambiare-voglio-fisco-e-welfare-uguali-per-tutti-tl00gM8fOC79SFcQyAYWN/premium.html>

¹⁹ Kirchgaessner, S. "Matteo Salvini: from far-right fringe player to strongman leader." *The Guardian*. Accessed August 15, 2018. <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/15/matteo-salvini-from-far-right-fringe-player-to-strongman-leader>

²⁰ *Financial Times*. "Times Italy's Matteo Salvini calls for European populist alliance." Accessed August 15, 2018. <https://www.ft.com/content/b65fed5e-7d2c-11e8-bc55-50daf11b720d>

«Північний потік-2» для італійської економіки. Натомість Сальвіні працює над проектом Трансадриатичного газопроводу, який міг би частково диверсифікувати постачання газу до Італії з Азербайджану через Грецію та Албанію.

Натомість Україна повинна розбудовувати співпрацю з італійськими енергетичними концернами Eni, Enel та Edisol, не недооцінюючи їхнього впливу на прийняття рішень у державі. У 2012 році Eni викупила 50,01% акцій компанії Західгазінвест на Волині для видобутку сланцевого газу (володіє загалом 9 дозволами на відповідну діяльність), а за результатами візиту до Італії у 2015 році Петро Порошенко оголосив про бажання концерну Eni розширити інвестиції в Україну. Утім, поступу з того часу не відбулося.

4. ВРАЗЛИВОСТІ ІТАЛІЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ, ЯКІ МОЖУТЬ БУТИ ВИКОРИСТАНІ РФ У АНТИУКРАЇНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ПРОТИДІЯ САНКЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС

У червні та грудні 2018 року Європейська Рада продовжила санкції проти Росії ще на півроку (без блокування з боку Італії). Втім, зберігається реальна загроза їхнього скасування чи пом'якшення за умови, що Італія знайде серед держав-членів ЄС союзників для «антисанкційної коаліції». Позаяк Італія стала першою країною Європейського Союзу, де пункт про зняття санкцій з РФ став частиною коаліційної угоди. Утім, італійські аналітики вважають, що уряд не наважиться самостійно «розхитувати європейський човен». Нині першим кандидатом на таке союзництво у цьому питанні постає Угорщина, яка вже продемонструвала здатність відчужити Україну

від євроатлантичного діалогу на найвищому рівні. Іншими потенційними країнами-партнерами для Італії можуть бути Греція, Австрія та Болгарія. Італія та Угорщина вже оголосили, що не дозволять продовжити санкції без обговорення.

В Італії наразі точиться дискусія, скільки голосів потрібно для зняття (неподовження) санкцій проти Росії. Тимчасом як одні вважають, що достатньо всього одного голосу, бо рішення ухвалюються консенсусом, інші посилаються на статтю 215 Договору Європейського Союзу, яка визначає, що для запровадження та (за логікою) зміни санкцій необхідна кваліфікована більшість²¹, тобто 55% країн-членів, які представляють 65% населення Європейського Союзу. Хоча навіть п'ять країн сукупно не представляють кваліфікованої більшості, створення антисанкційної коаліції сьогодні розглядається як серйозна і реальна загроза зняття санкцій в очах демократичних сил Італії. Впливовий італійський аналітичний центр ISPI дійшов висновку, що одного голосу Італії буде достатньо для процедури запуску скасування санкцій, однак, оскільки це був би прецедент, певності щодо подальшої юридичної процедури немає.²²

ПРОТИСТОЯННЯ З БРЮССЕЛЕМ

Предметом торгу на переговорах щодо продовження санкцій в рамках Європейської Ради у попередні роки був італійський бюджет – Італія погоджувалася подовжити

²¹ Fedorova, K. "Sanzioni alla Russia, quanto può cambiare la linea dell'Italia?" *Econopoly*. July 4, 2018. Accessed 8.08.2018. <http://www.econopoly.ilsole24ore.com/2018/06/04/sanzioni-russia-italia/>

²² Eleonora Tafuro, Matteo Villa, Francesco Rochetti. *Fact Checking: Russia e sanzioni*. ISPI. 31 gennaio 2019. <https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/fact-checking-russia-e-sanzioni-22134>



санкції в обмін на те, щоб ЄС пішов на компроміс у питанні бюджету країни, яка має другий за обсягом зовнішній борг серед держав-членів ЄС після Греції. Наразі, коли між Брюсселем та Римом знову тривають переговори щодо бюджету, у якому урядова коаліція парадоксальним чином намагається зменшити надходження і збільшити видатки, Італія виявила готовність знову «відкласти» питання зняття санкцій з РФ, щоб виторгувати поступки щодо бюджету, а не навпаки. З іншого боку, не можна виключати, що загострення діалогу з Брюсселем може призвести до того, що правопопулістський уряд Італії узагалі втратить спроможність іти на компроміси.

МАРГІНАЛЬНІСТЬ ПРОУКРАЇНСЬКИХ СИЛ

Тоді як чимало італійських політиків та інтелектуалів не соромляться виступати із підтримкою Росії або ж особисто Владіміра Путіна (російський лідер подобається 41% італійців, випереджаючи за популярністю Дональда Трампа (30%) чи Еммануеля Макрона (26%) і поступаючись тільки Ангелі Меркель (46%))²³, підтримувати Україну в Італії не модно, оскільки це не приносить репутаційних дивідендів. Навпаки, в Італії коло «друзів України» є скоріше маргінальним та зосередженим здебільшого на нечисленних науковцях-україністах. Допоки ситуація з промоутерами України в Італії не зміниться, це залишатиметься вразливістю, на яку може розраховувати Росія.

4.1. ДЕ ІСНУЄ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ СПІЛЬНИХ ДІЙ УКРАЇНИ З ПАРТНЕРАМИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ВІД СПІЛЬНИХ ЗАГРОЗ — ПІДРИВНИХ ДІЙ РФ ПРОТИ ЦИХ ДЕРЖАВ ТА ПРОТИ УКРАЇНИ?

Тоді як для деяких країн вже прозвучав тривожний дзвоник щодо розуміння російської загрози (такою була катастрофа «Боїнга» МН17 для Нідерландів, отруєння Скрипаля для Великої Британії, підтримка каталонського сепаратизму для Іспанії), в Італії такий сигнал ще не пролунав. Навряд чи Росія намагатиметься якимось чином дестабілізувати найбільш дружню до себе серед усіх держав-членів ЄС країну. Утім, Україна може намагатися вплинути на італійський політичний клас, заручившись підтримкою країн, які є більш свідомими російської загрози, зокрема Іспанії, з якою Італію зараз об'єднує міграційна тема.

Щодо країн-потенційних партнерів Італії у скасуванні санкцій, важливо негайно активізувати роботу посольств та НУО у цих країнах, запросити журналістів цих країн із ознайомчим візитом до України, зокрема на Донбас, проводити публічні заходи у цих країнах тощо, щоб інформувати уряди та лідерів думок цих країн щодо небезпеки зняття санкцій без врегулювання конфлікту та відновлення територіальної цілісності та суверенітету України.

З одного боку, важливо пам'ятати, що відверте партнерство із США щодо тиску на Італію, зокрема у питанні збереження санкцій проти Росії, матиме скоріше контрпродуктивний ефект: тимчасом як в Україні імперіалізм асоціюється передовсім із Росією, в Італії існує культура недовіри до «американського імперіалізму». Попри те, що між українським та американським посольствами в Італії здавна сформувалися партнерські стосунки (наприклад, у травні 2018 року посли України та США в

²³ *Le Firme di Libertates. "Agli italiani piace Putin."* October 21, 2018. Accessed 24.08.2018. https://www.libertates.com/agli-italiani-piace-putin/?fbclid=IwAR10nBYvj-CUtb8TRd0534_zRhZoHAZMSLUQGHYw86tEIQHfQOZYx_tze4



один і той самий день опублікували статті з аргументацією щодо важливості збереження санкцій проти Росії), відверта співпраця, особливо щодо російської політики, тільки переконуватиме велику частину італійського політичного класу у тому, що США борються із Росією за сфери впливу. У цьому ж дусі попередження Курта Волкера про те, що у разі скасування європейських санкцій «будуть наслідки», в Італії сприйняли як недоречну погрозу.

З іншого боку, для Маттео Сальвіні Дональд Трамп є прикладом успішного та раціонального політика, тож підтримка санкцій з боку Трампа, зокрема під час двосторонньої зустрічі, могла б бути для Сальвіні вагомим аргументом. Колишній радник Трампа Стів Беннон особисто приїздив до Рима у дні формування коаліції і надавав Сальвіні підтримку й поради щодо того, з ким формувати уряд. У вересні 2018 року Сальвіні приєднався до ініціативи Беннона «Рух», який має на меті об'єднати євроскептичні та популістські політичні сили напередодні виборів до Європейського парламенту і допомагати їм під час проведення кампаній – щоправда, така коаліція може тільки зашкодити інтересам України.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Хоча відносини нинішнього італійського уряду з Росією не є сприятливими для промоції інтересів України в Італії та Євросоюзі, це у жодному випадку не означає, що на італійському напрямку українська державна та публічна дипломатія може докладати менше зусиль. Навпаки, Україна повинна усвідомити, що перетворення Італії на послідовного та надійного партнера, резистентного до російського впливу, може відбутися тільки внаслідок довготермінової та стратегічної політики України щодо Італії. Наразі не йдеться про нейтралізацію російського впливу в Італії – відносини Італії з Росією занадто розбудовані та партнерські, тоді як в Україні бракує ресурсів, інструментів та авторитетності в Італії для того, щоб «викрити» Росію в очах італійського політикуму. Тому наразі пріоритетом є в першу чергу ознайомлення нового італійського уряду з Україною та її можливостями, що у середньостроковій перспективі збільшить цінність відносин з Україною та повагу до інтересів України. Нижче надається перелік рекомендацій щодо невідкладних кроків, які має здійснити Україна щодо Італії.

1. СТВОРЕННЯ «TASK FORCE ITALIA»

Підхід України до Італії повинен бути таким, яким був підхід України до Нідерландів напередодні референдуму щодо Угоди про асоціацію у березні 2016 року, коли Нідерланди за декілька місяців відвідала рекордна кількість українських урядовців, парламентарів та представників громадянського суспільства. Саме такою має бути політика України до Італії на щоденній основі. Необхідно створити вмотивовану команду, основною та щоденною роботою якої була б промоція України в Італії, організація заходів та конференцій, візитів відомих представників інтелектуальної



спільноти, культури та спорту, поїздки у регіони, розбудова мереж контактів тощо. Така команда може бути створена як у лавах Посольства, так і автономно (Український інститут, який повинен бути запущений в Італії, також міг би взяти на себе ці функції). Ідеться також про значні ресурсні вкладення, які за умови браку державних коштів потрібно шукати у приватних донорів. Без такої довготермінової кампанії боротьбу України за серце та розум Італії можна вважати програною.

2. КОРИСТЬ ПЕРЕДУСІМ

Італія – прагматична і бізнес-орієнтована країна, у якій навіть процес європейської інтеграції пояснюється з точки зору збільшення вигод та можливостей. Тому Україна може набути значення для політичного класу в Італії тільки у тому випадку, якщо доведе вигоди від співпраці, і пропонуватиме більше, ніж проситиме. У першу чергу йдеться про **український ринок**. Нині Росія посідає 13-ту сходинку серед країн-імпортерів італійських товарів, Україна – 55-ту. Йдеться про проведення бізнес-форумів у різних регіонах Італії, бізнес-турів для потенційно зацікавлених італійських підприємців, публічні виступи тих італійських бізнесменів, які вже ведуть бізнес в Україні тощо. Нарощування обсягів торгівлі (зокрема, тих категорій товарів, які перебувають під контрсанкціями в Росії) й ефективна комунікація бізнес-успіхів є запорукою того, що Україна опинятиметься у фокусі італійської політики. **Україна повинна давати Італії можливості мати власні (італійські) історії успіху.**

Необхідно також знаходити інші сфери, де Україна може бути корисною для Італії. Очевидними наразі є мінімум чотири:

- 1) **Протидія дезінформації.** Так, захід щодо протидії дезінформації за участі українського StopFake, який відбувся у січні 2018 року в аналітичному центрі «Istituto Affari Internazionali», мав великий успіх в італійській аудиторії. Попри те, що російська дезінформація не вважається в Італії проблемою, країна вже зіштовхнулася з фейками від власних політиків (зокрема, самого Сальвіні²⁴), а отже, шукає засоби протидії. Подальша взаємодія у протидії дезінформації може бути шляхом до зближення України та Італії.
- 2) **Кібербезпека.** «Рух 5 зірок» позиціонує кібер-сферу як запоруку базової демократії, створивши так звану «Платформу Руссо» для обговорення та просування законодавчих ініціатив на громадському рівні. Тоді як деякі італійські оглядачі критикували систему як неефективну та кібернетично вразливу, кібер-сфера може бути принаймні «точкою входу» (entry point) до «Руху 5 зірок». У цьому ключі також можливі альянси з іншими кібер-потужними країнами-членами ЄС, як-от Естонія.
- 3) **Солідарність у врегулюванні міграційної кризи.** Оскільки деякі нелегальні мігранти використовують Україну як проміжний пункт для просування з Туреччини до Італії²⁵, спільна італійсько-українська операція з викриття нелегальних міграційних пунктів із відповідним висвітленням в італійських ЗМІ змогла б позиціонувати Україну як надійного

²⁴ Plucinska, J., Scott, M., How Italy does Putin's work. Sympathy for the Russian president among many lawmakers and voters is out in the open." Politico. Accessed 25.09.2018. <https://www.politico.eu/article/italy-election-fake-news-sunday-bufale-misinformation-vladimir-putin-russia/>

²⁵ Один з випадків зафіксовано тут УНІАН. «В Італії затримали українську яхту із 70 нелегалами з Туреччини на борту». 6.07.2018. Дата останнього перегляду 30.09.2018. <https://www.unian.ua/society/10178081-v-italiji-zatrimali-ukrajinsku-yahtu-iz-70-nelegalami-z-turechchini-na-bortu.html>



партнера чинного італійського уряду у досягненні його ключового пріоритету.

4) Реформа енергетичного сектору. В Італії люблять підкреслювати тісні взаємини з Росією в енергетичній площині, які насправді є відносинами не партнерства, а залежності. Повне припинення споживання російського газу в Україні може стати досвідом, який зацікавить Італію.

3. РОЗПОВІДАТИ ПРО РЕФОРМИ

В Італії поширене сприйняття України як неспроможної держави, інвестувати в яку – марнотратство. Тому промоція успіхів України потрібна для спростування такого іміджу. Особливо важливим є донесення про реформи у сфері антикорупції, державних закупівель, позитивних змін у бізнес-середовищі, успіхи інших європейських бізнесів в Україні. **Необхідно повернути до України італійський банк Unicredit**, який пішов з України 2016 року, чим надіслав дуже несприятливий сигнал щодо України італійському бізнес-середовищу.

4. РОЗБУДОВУВАТИ МІЖУРЯДОВІ ЗВ'ЯЗКИ

Потрібно налагодити зв'язки з тими урядовцями, які обіймають ключові посади на зовнішньополітичному напрямку в уряді Конте, але, разом з тим, представляють головні «мозкові центри» як в інституціях, так і в партіях. Окрім кар'єрного дипломата, міністра закордонних справ Енцо Моаверо Міланезі йдеться, зокрема, про державних секретарів (sottosegretario) Міністерства закордонних справ – Емануела Клаудіа дель Ре, Гільєрмо Піккі, Манліо ді Стефано (ідеолог зовнішньої політики «Руху 5 зірок») та секретар Ради міністрів у офісі прем'єра Джанкарло Джорджетті, який представляє інтелектуальне крило «Ліги».

5. АКЦЕНТ НА ПІВНІЧ

Мілан повинен стати центром діяльності України в Італії не менше, ніж Рим. Тоді як Рим є столицею італійських інституцій, **Мілан є серцем італійської економіки**, а саме економіка є рушієм італійської політики. Невипадково «Ліга Півночі» починала свою діяльність саме як партія, яка представляє інтереси (насамперед економічні) північних регіонів, а людина, яка контролює «Рух 5 зірок», Давіде Казаледжіо також є міланським бізнесменом. Асоціація «Ломбардія – Росія», заснована росіянами спільно з «Лігою», яка є рупором російської пропаганди, також, відповідно, має у фокусі передусім Північ Італії. Мілан має стати одним з обов'язкових пунктів призначення для українських офіційних делегацій, але передусім – для бізнес-заходів, турів українських бізнесменів та громадських активістів, які можуть представити Україну як привабливу для бізнесу країну. Потрібно також розбудовувати контакти та співпрацювати з італійським аналітичним центром ISPI (Італійським інститутом з міжнародних політичних студій), який базується у Мілані і є авторитетним в італійських бізнес-колах.

6. МІЖПАРЛАМЕНТСЬКА СПІВПРАЦЯ

Після виборів березня 2018 року до складу парламенту не пройшли 90% депутатів (Демократичної партії), яких можна було назвати «друзями України». Склад парламентських комітетів був затверджений наприкінці червня 2018 року. Україна має скористатися цим вікном можливостей, щоб здобути собі нових партнерів серед італійських депутатів. На базі комітету ВР у закордонних справах та групи міжпарламентської співпраці між Україною та Італією потрібно створити «Task Force Big



Three» народних депутатів (діяльність якої могла б також поширюватися на Німеччину та Францію) та розпочати «штурмову кампанію»: закидати італійських депутатів різних партій (особливо «Руху 5 зірок», «Вперед Італіє») запрошеннями відвідати Україну з візитом (зокрема, з'їздити на Донбас), відвідувати Італію та її регіони самим, ініціювати спільні заходи та обговорення і просто знайомити з базовою інформацією про Україну (більшість депутатів комітетів у закордонних справах обох палат парламенту не мають досвіду у зовнішніх політиці та міжнародних відносинах). Українським партіям варто також розглянути можливість підписання з італійськими партіями міжпартійних угод як основ для довготермінової співпраці.

7. ПРОМОЦІЯ УКРАЇНИ БЕЗ ДЕМОНІЗАЦІЇ РОСІЇ

Дискурс про те, що Україна – захисник європейських кордонів, а Росія – ворог, не працює в Італії, а, навпаки, зменшує довіру співрозмовника та підтверджує його/її переконання в упередженості української точки зору. Тоді як з Росією в Італії склалися давні партнерські стосунки, Україна в очах італійських співрозмовників часто має мізерний авторитет і вагу. Тому Україна передусім повинна робити акцент на ознайомленні співрозмовників із собою, непрямым чином просуваючи свої інтереси. Так, прикладом такої ненав'язливої промоції є рекламний ролик 1995 року, створений періодичним виданням «Corriere della Sera», для реклами енциклопедії (<https://www.youtube.com/watch?v=mzloWn1EZN4>). У ньому астронавт робить аварійне приземлення і кричить: «Матушка Россия!». Бабця біля хати виправляє його: «Это не Россия, это Украина!» У кінці голос диктора говорить про те, що у світі відбулося багато змін, про які варто довідатися. Цілком вірогідно, що Україна стала у цьому

ролику випадковою темою, обраною саме тому, що про неї в Італії відомо критично мало. Це вдалий приклад того, як і сьогодні можна просувати українську тему, і при цьому навіть сприяти потенційним прибуткам (видавництва, телеканалу тощо).

8. ВИКОРИСТАТИ ФАКТОР АНДРІЯ ШЕВЧЕНКА

Ця рекомендація є настільки важливою, що її варто винести в окремий пункт. **Італія – це нація футболу**. Футбол є більше, ніж просто спортом, він тут є національним захопленням і національною метафорою. Приміром, ідеолог зовнішньої політики «Ліги Півночі», пояснюючи свою роль у партії, порівняв себе з відомим італійським напівзахисником. Попри те, що **Андрій Шевченко** залишив Мілан 2009 року, його досі пам'ятають і люблять в Італії. На думку деяких італійських співрозмовників, якби Андрій Шевченко дав інтерв'ю італійському телеканалу, де розказав би про свою спортивну кар'єру і між іншим згадав про конфлікт із Росією, це дозволило б охопити чималу італійську аудиторію. З огляду на це, Україна не має права не використати «карту Шевченка» – бодай задля власної м'якої сили в Італії. Сюди також належить **«футбольна дипломатія»**: можна, приміром, провести в Україні товариський матч «Україна – Італія» і запросити на нього ключових італійських посадовців.

9. ОБ'ЄДНАТИ ЗУСИЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Оскільки Україні буває часто складно привернути до себе увагу самотужки, варто об'єднати зусилля з іншими країнами регіону, які також постраждали від гібридної агресії Росії – Молдовою та Грузією. Долучитися до такого партнерства з боку ЄС могла б Румунія.

Через спільні заходи посольств трьох країн можна було б ефективніше донести українську позицію щодо політики Росії у регіоні.

10. ЗНАХОДИТИ ІТАЛІЙСЬКИХ ПАРТНЕРІВ

Україна повинна просувати свої інтереси в Італії не тільки через «українські голоси», а й за допомогою місцевих партнерів. Представники України часто сприймаються як «заангажована сторона» або ще гірше – як «інший бік пропаганди». Одні з небагатьох організацій, які можуть підтримати Україну, є аналітично-медійна група «Osservatorio balcani e caucaso»²⁶, що займається моніторингом та аналізом ситуації, зокрема, у країнах, приналежних до політики Східного партнерства ЄС. Потрібно також залучати лідерів думок з інших країн-членів ЄС, які могли б підтримати Україну, наприклад, болгарського інтелектуала Івана Крестева. Іншими «острівцями»-партнерами для України можуть бути міста **Флоренція** (регіон Тоскана) та **Болонья** (регіон Емілья-Романія), які на парламентських виборах єдині (разом із частиною регіону Трентіно-Альто-Адідже) голосували за лівоцентристів (Демократичну партію) та відрізняються скептичним ставленням до Росії.

11. ПІДТРИМУВАТИ ІТАЛІЙСЬКУ УКРАЇНІСТИКУ

На сьогодні окремі представники славістичних студій (здебільшого лінгвістики та історії) є єдиними безумовними симпатиками України в Італії і можуть бодай у науковому дискурсі протистояти російському впливові. Проблема полягає у тому, що деякі з них вже пішли

(Джованна Броджі) або незабаром вийдуть на пенсію, а представників молодшого покоління (Массімільяно ді Паскуале, Марія Грація Бартоліні, Алессандро Акіллі, Марко Пулері) так мало, що їх можна перерахувати поіменно. Підтримка україністики в Італії, відкриття Українського інституту у центрі Рима – запорука поширення знань про Україну через викладачів та, що важливо, студентів. За тієї ситуації, що є нині, відомі випадки, коли навіть студенти з України, навчаючись в Італії, обирають русистику через ширші кар'єрні можливості. Відкриття Українського дому у Римі повинно стати не меншим пріоритетом для української публічної дипломатії, аніж відкриття аналогічних закладів у Варшаві та Парижі.

12. ПІДТРИМУВАТИ ПРОМОУТЕРІВ УКРАЇНИ В ІТАЛІЇ

Підтримувати Україну в Італії може бути не тільки репутаційно програвно, але й навіть небезпечно. Тому критично важливо, щоб ті особи, які усупереч несприятливому середовищу усе ж таки просувають інтереси України в Італії, відчували підтримку української держави. Ця підтримка може бути надана у вигляді символічних відзнак або принаймні висловленої подяки. Наразі деякі промоутери України в Італії до певної міри демотивовані тим, що їхня робота нібито сприймається українською державою як належне.

²⁶ Osservatorio balcani e caucaso. Accessed August 20, 2018. <https://www.balcanicaucaso.org/>